

en ornamentiek. Waar het stijlbegrip sterk ontwikkeld is, zijn de overdrijvingen ook sterker en zijn mitsdien de armen van een Javaansche wajangpop nog langer dan die van de langgerekte figuren van Toorop.

Alle expressie staat onmiddellijk in verband met het *gebaar*. Dit gebaar wordt bij de wajangpop uitsluitend met de armen en handen gemaakt, en de overdreven lengte der armen accentueert het gebaar, m.a.w.: de eerbied bij den Javaanschen groet (*sembah*) — door beide handen aan elkaar gevoegd voor het aangezicht te brengen — wordt hierdoor veel duidelijker gezien en sterker gevoeld. Het agressieve van den aanval wordt veel machtiger.

Ook Rembrandt teekent de handen van den Heiland veel te groot naar verhouding van het lichaam, in die schilderijen, waar hij de aandacht speciaal wil vestigen op de wondere macht die van die handen uitgaat.

Iedere wajangfiguur stelt een bepaalde persoon voor. Wij zouden ze niet gemakkelijk van elkaar kunnen onderscheiden, maar de Javaan kent zijne helden en heldinnen aan allerlei karakteristieke kenmerken. Het voornaamste kenmerk is de gelaatsuitdrukking. Die is bij het edele type rustig, of liever beheerscht, ingehouden. Een eigenschap, waar de Javaan zelf naar streeft. Slechts bij enkele figuren is de uitdrukking trotsch en heftig. Bij de rustige gelaatsuitdrukking behooren de halfgesloten, spleetvormige oogen. Ruwe, woeste poppen hebben groote wijd opengesperde oogen. De houding van het hoofd is dikwijls wat voorovergebogen. Het edele type onderscheidt zich verder doordat neusrug en voorhoofd in één lijn liggen, de neus lang en fijn is, terwijl bij het onedele type de neus knotsvormig naar voren of zelfs omhoog steekt (pl. 4).

Reuzen en apen hebben slaganden.

Het bovenlijf is gewoonlijk bloot, maar vorsten en prinses dragers wel een statiekleed met een sleep, die tusschen de beenen en van achteren afhangt.

Kluizenaars en goden dragen klompvormige schoenen.

Een groote plaats neemt ook de humor in, steeds door drie narren verpersoonlijkt, die te herkennen zijn aan hun lachverwekkend voorkomen (pl. 6).

De grootte der poppen is nooit willekeurig, maar steeds naar vaste verhoudingen, terwijl de plaats, die zij op het tooneel innemen, ook streng met Javaansche vormelijkheid geregeld is. (Zie pl. 5.)

Iedere wajangvertooning wordt begeleid en afgewisseld door *muziek*.

Het orkest is de *gamelan*, die uit een aantal instrumenten van verschillende soort bestaat.

De melodie staat geheel op den voorgrond en is steeds éénstemmig. Door veelstemmigheid zou de zangwijs geschaad worden. Ze wordt aangegeven en ingeleid door één strijkinstrument, een tweesnarige viool